

JAMAR IN POKLICNI SPELEOLOG

BOŠTJAN KIAUTA †

S starši sem obiskal med vojno Županovo jamo pri Grosuplju, po vojni pa Postojnsko jamo. Podzemski svet me je seveda primerno fasciniral – vendar ne več kot to.

Na Klasični gimnaziji nas je poučeval zemljepis takrat in še danes legendarni profesor Pavel Kunaver. Skozi vse leto je vsaj enkrat mesečno vodil člane Prirodoslovnega krožka in katere koli druge dijake, ki so se želeli izletov udeležiti, na nedeljske pohode v gore in na kras. Cerkniško jezero in Rakov Škocjan sta bila med vsakoletnimi tradicionalnimi cilji. Obiskali pa smo tudi Škocjanske jame, Planinsko jamo, celo Križno jamo pri Ložu (s čolni) in še dosti drugih podobnih in lahko dostopnih objektov. Spotoma nam je profesor razlagal geomorfološki razvoj pokrajine, delovanje vode, nastanek ter razvoj vrtač in jam, rast in oblike kapnikov in še mnoge druge kraške pojave. Naučil nas je gledati naravo iz prej nam neslutelih zornih kotov. S svojo osebnostjo, znanjem, didaktičnim pristopom in s svojim vzorom življenja z naravo je na nas močno vplival in marsikdo se ima zahvaliti Kunaverju za kasnejšo izbiro svoje poklicne ali drugačne poti na področjih fizične geografije, geologije, geofizike, speleologije, pa tudi alpinistike in celo nekaterih smeri v etnologiji in drugod.

Pod Kunaverjevim vplivom in z osnovnim tozadevnim znanjem, ki sem si ga pridobil v njegovi »šoli«, me je pritegnilo jamarstvo že v gimnaziji. Prav tako gore in alpinizem, o čemer pišem na drugem mestu. Enostavno pohajanje po jamah pa sem kmalu pričel kombinirati z »višjimi cilji«, t.j. z iskanjem jamskih živali in z »raziskovanjem« specifičnih okolij v katerih posamezne vrste živijo. Začel sem popolnoma sam, najprej v okolici Ljubljane. Iz slovstva ali kako drugače sem vedel za nekaj jam v okolici Medvod, Šmarne gore, Domžal in okrog Škofje Loke. Njih točna lega mi ni bila znana in podrobne geografske karte so takrat veljale za »vojaško tajno« in javnosti niso bile na voljo. Na pot sem odhajal s kolesom, v predvideni bližini neke jame pa sem se do nje prevprašal pri bližnjih domačinih, ki so mi večkrat pokazali še druge jame, katere so poznali. Od jamarske opreme sem imel le karbidno svetilko, ki so bile takrat splošno v prodaji, primerno trpežna obleka pa mi je manjkala. Drugi jamarski pripomočki so mi bili tako ali tako neznani. Kmalu pa sem našel nekaj »sorodnih duš«, med njimi Petra Habiča, s katerim sem oblezel kar nekaj jam na ozemlju okrog Vrhnike, Tomaža Planino in Borisa Sketa. S slednjim sva kolesarila po Dolenjskem, obiskala Podpeško jamo, ki je slovela zaradi raziskav profesorja Albina Seliškarja in še več drugih lokalitet. Borisa so takrat predvsem zanimali podzemski rakci. Dolenjske ceste so bile takrat posute z gruščem, razrvane in slabo vzdrževane, kakega defekta na kolesu pa nisva doživela. V obdobju univerzitetnih let sem se seveda seznanil z nekaterimi člani Društva za raziskovanje jam, z dr. Ivanom Gamsom, Dušanom Novakom in z

njegovo soprogo, hidrologinjo Nado, predvsem pa tudi z uglednim biospeleologom Egonom Pretnerjem.

Ne le zaradi zanimanja za jame, tudi sicer me je že od nekdaj pritegovala tudi geologija, v kateri sem videl nekaj »romantičnega«, tako deloma tudi pod vplivom profesorja Kunaverja. Zato sem se po končanem prvem letniku Biologije vpisal vzporedno tudi na Geologijo, kjer pa nisem diplomiral. Opravi pa sem izpiti iz vseh predmetov, ki sem jih poslušal. Prvo leto sta bila na programu, med drugim, kvartarologija in paleolit. Oboje je predaval profesor Srečko Brodar, vaje pa je vodil dr. Franček Osole. Predavanja so bila v Balkonski dvorani na Kongresnem trgu, skupno za geologe in arheologe. Tisto leto sva bila z arheologinjo Evo Jenko (kasneje poročeno Tuma) edina slušateljca. Predavanja so se začela od 7h zjutraj, profesor pa je predaval v velikanski dvorani za naju, kot da bi imel pred sabo avditorij najmanj trideset študentov. Zamudila nisva niti enega in Eva, ki je stanovala na vogalu Vošnjakove in Dvořakove ulice me je vsako jutro ob 6:45 čakala pred vhodnimi vrati na Gospodsvetski. S tem predmetom se mi je odprl povsem nov svet tudi v speleologiji. Na predavanjih, še bolj pa na izkopavanju v Jami v Lozi pri Prestranku sem se naučil brati jamske profile sedimentov kot odprto knjigo. Profesor je to tudi zahteval in opis, analiza in datiranje jamskih sedimentov so bili med glavnimi predmeti na obeh izpitih. Mineralogijo sem delal pri profesorju Duhovniku, petrologijo pri profesorju Kuščerju (ki je bil velik poznavalec gob in jim je na ekskurzijah posvečal najmanj toliko pozornosti kot kameninam), geomorfologijo pri profesorju Meliku, na Agronomski fakulteti pa sem napravil izpit iz pedologije, najpomembnejši pa sta mi bili historična geologija in paleontologija pri profesorju Ivanu Rakovcu. Rakovec je bil v mojem času edini, ki je predaval (v okviru paleontologije) o filogeniji in sistematiki vretenčarjev. Na Biologiji smo imeli pri profesorju Miroslavu Zeiju le njih primerjalno anatomijo, o biologiji in sistematiki pa nismo tam slišali ničesar.

Rakovčeva predavanja so bila pogosto izredno zanimiva, Tako je znal izvajati na podlagi nega samega molarja kakšnega fosilnega nosoroga ali povodnega konja, iz načina njegove obrabe, sledov sedimentov in drugega celoten opis pokrajine, klime, okolja in vegetacije v kateri je žival živel. Taka obravnava je mogla trajati po dve uri in je vzdrževala napetost med nami od prve do zadnje minute. Kot osebnost je bil Rakovec manjše postave, snežno belih las in je govoril umirjeno in precej tiho. Bil je vedno elegantno oblečen, v trodelnem, temno modrem kostumu, z belo srajco, katere rokavi z zlatimi manšetnimi gumbi so bili nekoliko daljši od rokavov suknjiča. Fosilov se je med predavanji redko dotaknil z roko, kazal nam jih je njegov sluga, ki je bil vedno navzoč med predavanji in je po potrebi tudi brisal tablo. Na terenske ekskurzije profesor ni hodil, vodil jih je asistent dr. Ramovš. Izpiti pri njem so bili morda precej zahtevni, vendar zelo prijetni. Moglo pa se je zgoditi, da je profesor na dogovor o izpitu pozabil in se je moral vrniti kandidat naslednji dan. To se je pripetilo tudi meni – s posledico, da so me še dodatno noč tlačili dinosavri in nešteto drugih živali s svojimi zapletenimi imeni in z imeni obdobj in faciesov v katerih so živele in morda veljali za vodilne fosile.

Obvezno regionalno kartiranje sem opravil pod vodstvom dr. Stanka Buserja na Kozjanskem in na stroške državnega Geološkega zavoda, ki je takrat pripravljal novo geološko karto celotne Slovenije.

Leta 1960, ko sem bil že absolviran biolog in več ali manj absolviran geolog, se mi je odprla možnost enoletne zaposlitve na Inštitutu za raziskovanje krasi (SAZU) v Postojni, kjer je bilo začasno odprto delovno mesto geologa dr. Rada Gospodariča, ki je moral na služenje vojaškega roka nekam v Makedonijo. Seveda sem zagrabil to priliko »z obema rokama«. Formalni Upravnik je bil akademik profesor Brodar, Vršilec dolžnosti pa geograf dr. Roman Savnik. Med osebjem sta bila biospeleolog Egon Pretner in botanik Franc Hribar, ki je takrat pripravljala disertacijo o inverziji vegetacije v neki vrtači v Trnovskem gozdu. Sprva sem stanoval v sobi za goste na Inštitutu, kmalu pa so mi uredili stanovanje v nekdanjem zaporu, kjer sva bila soseda z arheologom Acijem Lebdom. Dostop iz stanovanj na Inštitut je bil preko notranjega stopnišča. Acijevo stanovanje (ki je imel družino) je bilo nekoliko večje, pa tudi moje, 2-sobno s kuhinjo itd. je bilo prav komfortno. Terasa, ki sva jo ogradila s slakom, je bila skupna. Živel sem v Inštitutu in sem stanovanje uporabljal več ali manj le za spanje.

Inštitut je posedoval za takratne pojme lepo knjižnico speleološke in krasoslovne literature, deloma podedovane še od svojega predhodnika iz italijanskih časov, bogato skladišče jamarske opreme vseh vrst, smel je uporabljati fotografsko temnico Notranjskega muzeja v isti stavbi, v Postojnski jami je imel biološki jamski laboratorij, tudi še od Italijanov, ki je bil pa v precejšnjem razsulu in v arhivu je imel vse klišeje nekdanje italijanske revije *Grotte d'Italia*. Inštitut je tesno sodeloval z Upravo Postojnske jame, ki mu je tudi finančno pomagala.

Inštitut je vodil kataster slovenskih jam in je imel manjši jamski muzej, odprt za publiko. Svoje revije ni imel, sodeloval pa je bistveno pri *Acta carsologica*, ki jih je izdajala SAZU.

Sobe sodelavcev so bile prostorne, primerno opremljene in potrebnih aparatov in orodij ni manjkalo. Med skupne prostore je sodila velika delavnica, kjer so se izdelovali po geografskih kartah modeli reliefov, po terenskih meritvah modeli jam, v muzejske in druge svrhe pa so se montirali kapniki in izdelovali drugi preparati.

Moja prva naloga je bil manjši projekt raziskave speleološkega in biospeleološkega delovanja Ferdinanda J. Schmidta, s pripravo seznama jam, ki jih je obiskal in seznama jamskih živali, ki jih je poznal, kar sem objavil v *Kroniki* (1962; 10/1: 54-59). V moji skrbi je bila tudi »oživitev« nekdanjega Biološkega laboratorija v Postojnski jami. Kot biospeleolog sem sodeloval pri raziskovanju kakega ducata jam na Notranjskem. Ob sodelovanju vseh članov Inštituta pa sva z Acijem Lebdom obdelala večji projekt o jamah Škofjeloškega ozemlja.

Enkrat tedensko smo imeli skupen pogovor vsega osebja o tekočem delu in morebitnih problemih. Dr. Savnik je na takih sestankih neprenehoma priganjal k objavljanju vseh rezultatov dela. Večino rokopisov je sam prebral in komentiral pred objavo. Kadar pa je kdo objavil kaj malega v *Proteusu*, *Naših Jamah* in drugod, česar ni povedal v naprej, je Savnik članek, ko ga je sam opazil v reviji, brezizjemno

pohvalil na tedenskem sestanku. Sam pa ni bil niti jamar, niti aktiven raziskovalec, čeprav je dostikrat objavljaj razne geografske tekste, biografske orise za Slovenski biografski leksikon in podobno, kar je vse temeljilo bolj na delu za pisalno mizo. Težav nisem imel z njim nikakršnih in sem mu bil hvaležen, da je omenil že na prvem sestanku osebja moje sodelovanje z Referatom za varstvo narave in izjavil, da se šteje moja občasna odsotnost s tem v zvezi kot »službena«.

Savnik pa ni bil »znanstvenik« po vsebini svojega dela. Njegov »avtorski« značaj mu je rodil dosti kritike in nezadovoljstva v slovenskem krasoslovnem svetu. Če mu je kdo, kje, v čem nasprotoval ali ga kritiziral, mu je enostavno izjavil, da njegovi obiski na Inštitutu niso zaželeni – beri: so mu prepovedani. Med temi so bili tudi nekateri ugledni in visokozaslužni speleologi, kot npr. Janez Gantar, France Habe, Zmago Žele in več drugih. Razume se, da smo z njimi prijateljevali in sodelovali, čeprav se v Inštitutu z njimi nismo mogli sestajati.

O starosti slovenskih speleologov, Ivanu Michlerju, ne vem zakaj je vseskozi odklanjal prestopiti vrata Inštituta. Njegova sodba o Savniku je bila sicer negativna, njegova tehtna dela pa so izhajala v *Acta carsologica*. Po poklicu je bil (takrat že upokojeni) učitelj, še vedno skrajno aktiven raziskovalec in širokogrudni mentor vsem, ki so ga prosili za pomoč. Živel je na Vrhniki, kjer sem ga domala mesečno obiskoval in se z njim redno posvetoval o svojem delu. Vsesplošno je bil tudi »oboževan« kot voditelj velikih raziskovalnih odprav, npr. (še pred mojim časom) v brezno Jazben. Žal pa sta si bila navzkriž s profesorjem Kunaverjem, kateremu neke mladostne osebne zamere ni mogel pozabiti.

Nekateri moji raziskovalni projekti so bili uresničljivi le v sodelovanju in s pomočjo katerega od zgoraj omenjenih »disidentov«. Omenim naj le raziskavo dotlej nepoznanega brezna izvira Soče v Trenti. Kot nepogrešljivemu »*primus inter pares*« naše raziskovalne ekipe, pripada dobršen del zaslug za uspeh odprave Janezu Gantarju. O morfologiji in hidrologiji brezna sem v besedi in sliki kratko poročal v zagrebškem *Speleologu* (1961; 9: 21-22).

Savnikovo »politiko« je bilo čutiti tudi v jamarskem svetu v Ljubljani, Postojni in drugod. Stvar je prišla tako daleč, da smo se odločili za sklicanje »posveta«, ki naj bi izdelal predloge za neovirano in prepotrebno sodelovanje med speleologi in krasoslovci. Posvet ni bil namerjen proti nikomur osebno, njegov cilj pa je bil vseslovenski. Da bi se izognili morebitne pozornosti kakega časnikarja, je bilo predlagano, naj bi se ga sklicalo v kakem privatnem prostoru v Ljubljani, vsekakor pa ne kje v Postojni. Po posvetu s starši sem smel v ta namen ponuditi veliko in lepo opremljeno jedilnico v našem družinskem stanovanju na Gosposvetski cesti, kjer so se posveta udeležili: France Habe (speleolog in geograf), Aci Leben (jamski arheolog), Ivan Michler (starosta slovenskih speleologov), Dušan Novak (predsednik jamarskega društva »Železničar« v Ljubljani), dr. Franček Osole (kvartarolog in paleolitičar), profesor dr. Albin Seliškar (starosta slovenskih biospeleologov) in Zmago Žele (predsednik jamarskega društva »Luka Čeč« v Postojni). Po odločitvi udeležencev sem na posvetovanju sprejete predloge opisal v *Naših razgledih* (1962; 11/12: 228-229), pod naslovom »*Slovenska krasologija na*

razpotju«. Članek je bil odmeven in dobro sprejet, marsikateri od predlogov je bil kasneje uresničen, čeprav šele po mojem odhodu v Holandijo ...

Edinstveno doživetje je bila udeležba na prvi odpravi v Triglavsko brezno. Vodil jo je dr. Ivan Gams, trajala je nekako 10 dni, udeležencev je bilo okrog 15, gornji del brezna smo dobro preiskali, do dna pa takrat nismo prišli.

Z Ivanom sva šla sama skozi Kot na Kredarico, kjer smo si uredili taborišče. V Krmi naju je dajala žeja in planšarji so nama pripravili zvrhan lavor (večji od skled!) kislega mleka, ki sva ga hlastno požlompala. Od takrat dalje pa se mi je kislo mleko tako uprlo, da ga leta in leta kasneje nisem mogel niti več videti.

Ne vem po kateri poti so nosači znosili (z mulami?) vso opremo na Kredarico. Med drugim je obsegala »na stotine« metrov zviti težkih lestev iz spletene jeklene žice in s hrastovimi prečkami (klini), številne tuljave telefonskega kabla v prenosnih okvirjih, pa celo dinamične nabojne in seveda vse ostale speleološke rekvizite in proviant. Iz kočice smo potem počasi znosili vse potrebno preko takrat še zajetnega ledenika do vhoda v brezno.

Vhod je zelo široko, plitvo brezno, katerega stene je takrat prekrival ledeni »slap« zmrznjene vode iz ledenika. Strmo pobočje na dnu vodi (vse v dnevni svetlobi) do udobnega vhoda v ledeni tobogan, le-ta pa do roba dejanskega brezna, v temi.

Ivan se je bal možnosti, da bi se mogli deli gornjega ledenega slapu pri plezanju odlomiti. Po dolgem preudarjanju in živahni diskusiji je bil mnenja, da bi led z dinamitom odstrelili. Predlagal mi je: *»Ti si alpinist, pojdi pogledat kje bi zavrtali luknje za dinamit«* ...

No ja, malo alpinista sem že bil, z ledenimi slapovi in dinamitom pa nisem imel nikakršnih izkušenj. Vse moje alpinistične izkušnje so temeljile le na običajni plezalni šoli v Turncu na Grmadi (z Markom Dularjem) in na nekaj opravljenih lahkih plezalnih turah v Kamniških in Julijskih Alpah. Moje znanje primerjati s tistim malo kasneje legendarnega alpinista in alpinskega filozofa Dularja bi bilo za slednjega dobesedno »žaljivo«.

Kakor koli: z dinamitiranjem ni bilo nič in lestve smo spustili enostavno preko slapu. Pri tem naj omenim, da takrat od nas tudi nihče ni vedel, da je dinamitiranje ledu brez haska, ker v plastičnem ledu dinamit nima tiste razdiralne moči kot jo ima v trdi skali.

V prvi skupini sem se spustil preko slapu in tobogana do roba dejanskega brezna, v breznu pa še kaki dve dolžini lestev navzdol. Na tisti globini velikost brezna presega domet svetilke: nasprotna stena ni bilo videti, dna brezna niti slutiti. Od tam so me poklicali nazaj, kjer sta vroč čaj in čokolada že čakala pri spodnjem vstopu v tobogan. Potem sem po na tleh ležeči lestvi splezal v vhodno brezno in se lotil plezanja po navpični lestvi preko slapu. To je bilo skrajno utrudljivo, ker je bilo potrebno pri vsaki stopinji odsuniti lestev od ledu, da je dobilo stopalo prostor na klinu. Ko sem prilezel nekako do polovice, naprej nisem več mogel. Zaklical sem Petru Habiču, ki me je zgoraj varoval in sem ga že videl, naj napne vrv, ker bom

lestev izpustil. Peter, ki je zgoraj že ure prezebal, je sproščeno vrv sicer zlagal v kolobar, ni pa varoval. Tako sem zdrknil kak meter, kar ni pomenilo hujšega kot še enkrat prehoditi že prehojene kline. Deloma sem bil za to kriv tudi sam, ker se nisem pripel s karabinarjem na lestev, čeprav mi jih je nekaj bingljalo ob pasu. Zgoraj smo se smejali, pripovedovanja ni bilo ne konca ne kraja – ob izdatni malici (če se prav spominjam): prepečen kruh s klobaso in sirom in posušene češplje in marelice.

To je bila moja druga in zadnja »nezgoda« v jami. Prvo sem doživel v Breznu v Gabrovških lazih blizu Škofje Loke, kjer se mi je obrnila poševno tekoča lestev, da sem obvisel pod njo. Na vrvi nisem bil, pripel sem se na lestev s karabinarjem in v hipu je bil pri meni Silvo Modrijan, ki je plezal nekoliko nad mano. Nategnil je lestev in mi pomagal nanjo. Prišel bi tudi sam, vendar ne tako lahko in hitro.

Jamam sem ostal zvest »na stranskem tiru« vse življenje. Sporadično sem raziskoval po jamah Karnije (Italija) in Limburga (Nizozemska), vendar sem o tem le tu in tam kaj pisal v revijalnem tisku. Med temi prispevki je opis jame Cianevate in citologije tam živčih jamskih kobilic – v bližini vasi Cavazzo Carnico, ki je zibelka moje rodbine (*Mondo sotterraneo*, Udine (1973; 29-36, tab. 1-3)).

OPOMBE UREDNIKA: Kot na vseh področjih delovanja je prof. Kiauta tudi v slovenski speleologiji pustil pečat. Med pomembne slovenske speleologe so ga uvrstili že NOVAK s sod. (1988), med svoje zgodnje mentorje ga denimo uvršča tudi naš geograf in krasoslovec, akademik prof. dr. Andrej Krajnc (KRAJNC, 2013).

Zaradi težje dostopnosti pomembnega prispevka »*Slovenska krasologija na razpotju*«, objavljenega v *Naših razgledih* davnega leta 1962, ga predstavljamo v naslednjih vrsticah (KIAUTA, 1962). Boštjan Kiauta je bil ob organizaciji v zgornjem prispevku omenjenega posveta in objavi prispevka star 25 let!

Slovenska krasologija na razpotju

Ko razmišljam o skoro tristoletnih prizadevanjih pri raziskovanju slovenskega kraškega sveta od Schönlebnovih in Valvasorjevih časov do danes ter skušamo označiti vlogo, ki jo ima in ki bi jo morala imeti krasologija v našem kulturnem in predvsem tudi gospodarskem razvoju, ne moremo mimo dejstva, da je naša bilanca zlasti za zadnje, najbolj kritično razdobje skoro povsem negativna. Razvoj vede, stimuliran v mnogočem z gospodarskimi potrebami časa, je postavil slovenske krasološke delavce pred nujno potrebo po novem

konceptiranju delovnega plana in s tem v zvezi po reorganizaciji raziskovanj na krasu sploh.

Da bi zgornjo trditev razumeli in mogli najti pravilno rešitev nastalega aktualnega problema je potrebno, da najprej definiramo pojem in obseg krasologije kot kompleksne vede o kraških naravnih pojavih, v katerih kavzalni odvisnosti se razvija specifična ekonomska in družbena problematika kraških področij, ter da kratko analiziramo naše dosedanje delo v tej stroki in ga kritično primerjamo z izkušnjami v svetu.

Krasologija v današnji obliki je zelo mlada veda. Za razliko od mnogih drugih panog naravoslovja je nastala s konvergentno evolucijo iz številnih disciplin, ki jim je kras predmet raziskovanja. Ker je le-ta pač kompleksen pojem, mora biti nujno tudi veda, ki ga proučuje izrazito kompleksnega značaja. Discipline, ki jo sestavljajo, morajo biti med seboj organsko povezane, kot so v naravi posamezni kraški pojavi povezani v kompleksno in dinamično organsko celoto. Nekoordinirana raziskovalna prizadevanja posameznih disciplin pri današnji stopnji razvoja ne morejo voditi do zaželenih pozitivnih rezultatov ali pa so le-ti pomanjkljivi in nekritični.

Najstarejša in najpopularnejša panoga krasologije je brez dvoma speleologija. Rodila se je prav na slovenskem klasičnem krasu že v 17. stoletju. Pri nas nastopa še vedno večinoma v svoji klasični, deskriptivni obliki. Velja poudariti, da vodi le-ta zaradi izoliranja raziskovanih objektov od njihovega organskega okolja nujno do šablonskega larpurlartizma, katerega rezultat je golo inventariziranje objektov — sicer potrebno, a spričo modernih teoretičnih in gospodarskih potreb na krasu, za katerih rešitev se upravičeno pričakuje sugestij s strani krasološke vede, vsekakor nezadostno. Krasološka znanstvena raziskovanja so namreč v svetu že davno prerasla klasični obseg in pojmovanje te panoge. Žal, pa moramo ugotoviti, da beleži le-ta na svojih rojstnih tleh, klasičnem slovenskem krasu vsaj stagnacijo, ako že ne dokaj izrazitega nazadovanja. Ne glede na vzroke za tako stanje (ki so deloma objektivnega, često pa povsem subjektivnega značaja) je imelo to dejstvo za posledico, da je Slovenija zdrsnila z vodilnega na eno zadnjih mest v Evropi. To je nujno sprožilo krizo, ki jo danes preživljamo na tem področju.

Potem ko je češki Nemec Adolf Schmidt v sredini preteklega stoletja položil z obdelavo naših največjih notranjskih speleohipografskih objektov temelje moderni speleologiji in krasologiji sploh, se je leta 1876 — po ustanovitvi dunajskega speleološkega društva — pričela doba sistematičnega študija hidrografije naših kraških polj ter velikih podzemskih komunikacij klasičnega krasa. Vse to in še posebej speleobiologija, ki se je rodila prav na našem krasu, je poneslo sloves naše dežele daleč v tujino. Ko se je leta 1910 ustanovilo Društvo za raziskovanje jam, je le-to, podprto s strokovnjaki najrazličnejših, na krasu udeleženih se panog, nadaljevalo v preteklem stoletju večinoma pod vodstvom tujcev začeto delo. Zlasti na biološkem področju smo mogli vse do danes zabeležiti lepo število tehtnih uspehov.

Žal, pa moramo poudariti, da se je slovenska krasologija na številnih drugih področjih (zlasti pa še v zadnjem času) vse preveč naslanjala na staro tradicijo. Le-ta more biti vsekakor pozitiven spiritus agens, vendar je nikakor ne gre fetišizirati in tipizirati delovnega plana s stalnim retrospektiviranjem. Žal, je bila v naši krasologiji storjena v zadnjem času prav ta napaka. Konservativni, jalovi tradicionalizem, podprt često z nekonstruktivnimi in subjektivnimi težnjami, je zaviral in često celo onemogočal sleherno progresivno smer razvoja. Rezultat se je pokazal danes, ko smo po več kot petdesetletni prehojeni poti še vedno skoro na točki, iz katere smo izšli — v evropskem merilu pa domala na zadnjem mestu. Celó v prejšnjem stoletju načrtani delovni plan, katerega realizacija je bila v obdobju med obema vojnama iz objektivnih razlogov nemogoča, se je do danes v marsičem bistveno skrčil in problemi, ki so bili nakazani že takrat, so vse doslej v mnogočem ostali še nerešeni.

Ko kritično raziskujemo vzroke za tako stanje, ne moremo mimo dejstva, da nam strokovnega kadra niti v bližnji preteklosti niti danes ni primanjkovalo. V klasični kraški deželi je bilo pač vedno dovolj interesentov za študij njenih ključnih naravnih problemov. Zato nas more toliko bolj prizadeti dejstvo, da kljub tako dolgotrajni dejavnosti in številnim kadrom do danes še nimamo niti osnovnih podatkov o slovenskem krasu. Ne poznamo niti njegovih meja z morfološkega, hidrografskega in gospodarskega vidika, nimamo še izdelane kraške klasifikacije, ne vemo ničesar o ekologiji in higieni krasa, da o študiju detajlnih problemov niti ne govorimo. In vendar je poznavanje vsega tega prvi pogoj za rešitev osnovnih gospodarskih in s tem v zvezi družbenih problemov kraškega sveta.

Osnovni cilj slovenske krasologije naj bi bil v tem, da bi usmerila svojo dejavnost vseskozi *sistematično* in izključno le v aspektu znanstveno in gospodarsko utemeljenih raziskovanj. Efektna *koordinacija* vseh na krasu delujočih faktorjev je nujen pogoj za tako delo. Pomanjkanje le-te je brez dvoma osnovna hiba, ki jo moramo kriviti za današnje stanje. Dosedanji Institut za raziskovanje krasa v Postojni ni izpolnil pričakovanj. Le zbiranje strokovne literature o krasu in nesistematično inventariziranje kraških katastrskih objektov vsekakor ni in ne more biti dovolj za rešitev nalog, ki jih današnja družba daje krasologiji. Še manj more

uspešno reševati tako problematiko vrsta strokovnih društev, ki so često brez vsakih medsebojnih povezav, niti je ne morejo reševati le specialne, na kras aplicirane gospodarske ustanove, ki naj bi pravzaprav rezultate teoretičnih ugotovitev znanstvenih teles le aplicirale v prakso.

V tujini so prav v vseh kraških deželah začutili že davno potrebo po koordinacijskem krasološkem telesu. Avstrija, Italija, Francija, Švica, Nemčija, Velika Britanija, Poljska, češka, Romunija, Madžarska pa ZDA, Avstralija, Južnoafriška republika, Atlaške dežele ... razpolagajo z ustreznimi koordinacijskimi organi, ki aktivno usmerjajo in planirajo raziskovanje krasa. Rezultati take organizacije so dokazali vsestransko pozitivnost uporabljenega načela koordinacije.

Slovenska krasologija je danes na svojem kritičnem razpotju. Stara, po dolgoletni tradiciji uglajena pot, se je izkazala nesposobno pozitivno prispevati k našemu teoretičnemu znanju o krasu v taki meri, kot to zahteva današnja gospodarska problematika teh področij. Ozreti se je treba torej po novih metodah organizacije in po novem konceptu dela, ga kritično premotriti in čimprej uvesti v delovno prakso, To je naša moralna in kulturna pa končno tudi gospodarska dolžnost.

Boštjan Kiauta

LITERATURA:

- KIAUTA, B., 1962. Slovenska krasologija na razpotju. *Naši razgledi* 11(12): 228-229.
- [KRANJC, A.,] 2013. IV. razred: Naravoslovne vede: Izredni člani: Boštjan Kiauta. V: A. Kranjc (ured.), Slovenska akademija znanosti in umetnosti ob petinsedemdesetletnici: biografski zbornik: 1938-2013: 75, str 241-242, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana.
- KUNAVER, J., 2018. Pavel Kunaver in njegova poljudna znanost. *Proteus* 80(10): 434, 439-447, 478.
- NOVAK, D., F. LEBEN, F. VELKOVIRH & A. KRANJC, 1988. Gradivo za slovensko speleološko biografijo z bibliografijo: Kiauta, Boštjan, dr. sc., biolog. *Naše jame* 30: 75.